

Recenzia k filmu „Bez 14. Marca 1939“

(Tento článok nevyšiel v matičnom periodiku oficiálne z dôvodu, že dňom 10.3.2017 SNN uzatvorili túto tému celou stranou názorov ZA a PROTI s tým, aby si čitateľ urobil názor sám. Kauza je tým pre MS uzatvorená).

Námetom krátkého videofilmu (*online videa*) boli udalosti viažuce sa k 14.marcu 1939. Zámerom bolo pravdepodobne stvárniť tému Slovenského štátu vykreslením akejsi alternatívy k Slovenskému štátu do podoby prístupnej divákovi prostredníctvom obrazu a sprievodného slova tak, aby divák mohol vnímať aj isté subjektívne názory tvorcu. („*Pri hodnotení rokov 1939 až 1944 sa opierame len o jednu pravdu, aj keď nespochybniteľnú, o smutný osud našich desať tisícov židovských spoluobčanov. Patrí sa však postaviť na obe nohy. Začnime teda vykreslením alternatívy k Slovenskému štátu“).*

Za základ filmového fejtónu sa považuje nápad, dobrá myšlienka ústiaca do pointy, ktorej je celá formálna stránka podriadená. Záverečná myšlienka (*V záujme budúcnosti sme povinní vyrovnáť sa s minulosťou. Patrí do nej rovnako 14. marec 1939, ako aj 29 august 1944. Nesmieme si zakrývať oči pred ničím a nikým, naopak poučme sa zo všetkých svojich prežitých dejín, aby sme sa niektorým vyhli a v iných pokračovali....*) pôsobí v kontexte účelovo nastolených špekulatívnych otázok, „čo by bolo, keby to bolo inak?“ veľmi nepresvedčivo a trestuhodne zovšeobecňujúco. Takto kladené otázky evokujú pokus o rekonštrukciu udalostí, smerujú k vytvoreniu ilúzie reality. Kričí z toho pokus povedať viac, ale z bezradnosti zostalo iba pri provokujúcich konštrukciách. Ich použitie je z pohľadu historickej reality viac ako rozporuplné.

Chcel tvorca, aby si divák sám hľadal odpovede a vytváral si komplexný vlastný názor o Slovenskom štáte? V dokumente však absentuje poctivejšia snaha tvorcu vplývať na diváka tak, aby dokázal lepšie chápať historické súvislosti, pomôcť mu oddeliť fakty od mýtov a konšpirácií, naviesť diváka (stránim sa použiť termín, donútiť) zamyslieť sa nad relevanciou ponúknutých otázok a vytvoriť si o nich určitý úsudok tak, aby sa nestrácal vo faktoch a otázkach modelujúcich niečo, čo nebolo, čo ani nikdy nebude. Rekonštrukcia udalostí pripúšťa istú štylizáciu úpravou, alebo domýšľaním historických faktov, azda aj úvahu o tom, čo by bolo keby. To má však iba jediný cieľ, zvýšiť divácky záujem. O to tu išlo? To sa však potom ocitáme niekde medzi lacnou nekonvenčnosťou, v priestore „dokumentary & propaganda, v rovine demagógie a vymývania mozgov. To je samozrejme s ohľadom na prezentovanú tému hodnotovo neprijateľné. V seriózne spracovanom dokumente sa do popredia musí dostať otázka etiky vzťahu tvorcu k vedecky nevyvrátiteľným historickým skutočnostiam bez náznaku špekulácie, ilúzie a spochybňovania. Toto považujem za kardinálny dramaturgicko - režijný problém tohto filmu.

Sprievodné slovo, odhliadnuc od jeho obsahu, bolo kultivované, sugestívne, bol to jediný profesionálne zvládnutý prvok videa. Prepájanie vizuálnej a verbálnej zložky bolo nekonzistentné. Inými slovami, komentár nekorešpondoval s obrazom. A ani nemohol. Tvorcovia si v podstate až na dve krátke sekvencie prácu zľahčili a použili iba jediný dobový dokumentárny film zo

slávnostného otvorenia železnice na trati Prešov- Strážske za účasti Tisa. O kvalite použitého a zostrihaného filmového dokumentu sa nedá veľmi hovoriť, azda iba poznámkou, že na You Tube je tento film ďaleko kvalitnejší. Výberu podfarbujúcej hudby od J.L. Bellu sa nedá nič vyčítať.

Pozitívna divácka odozva je minimálna a pravdepodobne jedna z možných príčin je absencia nových faktografických informácií a vedeckých poznatkov, ktoré by tému Slovenského štátu mohli posunúť k reálnejšiemu vnímaniu skutočností tohto obdobia. To sa nepochybné od Matice slovenskej dlhodobo očakáva. V tomto kontexte vyznieva obhajoba filmu z úst vedeckého tajomníka MS o možnosti ponúkať z proveniencie MS divákovi aj istú alternatívu, alternatívny pohľad (čo by bolo, keby), ako značne „nevedecká“.

Predseda MS Marián Tkáč sa nakoniec priznal k autorskej spolupráci, sám hovorí, že robil tomuto nízko nákladovému filmu (*„Z tých 90 eur je 20 eur text, 10 eur je čítanie textu, 30 eur je kamera a zvyšok je réžia a strih,“*) aj konečnú vizáž. Otázka je, prečo sa neobjavuje v záverečných titulkoch? Žeby z opatrnosti? Vedel, čo to vyvolá? Teraz je to už jedno. Tak či tak sa ako predseda MS nemôže zbaviť zodpovednosti za tento filmový počin a spolu s ním, žiaľ, ani Matica slovenská. Na jednej strane hovorí : *„nijakú udalosť zo slovenských dejín nemožno jednoducho vymazať, ani a priori zatracovať. Dejiny nezmeníme, na základe ich poznania by sme sa však mali meniť my“*. Na druhej strane však vyprodukuje film, kde s niektorými konkrétnymi dejinnými udalosťami polemizuje a špekuluje v podobe, čo by bolo keby....Toto nie je cesta, ako by sme sa mali meniť my, toto je spôsob, ako sa relativizujú a deformujú dejiny.

Masívne tvrdé reakcie médií, odmietavé stanoviská niektorých historikov, politikov a negatívne rozsiahle divácke reakcie na webových stránkach na jednej strane a na druhej chaotické vajatanie MS o tom, čo bolo cieľom videa (*video údajne vzniklo v sérii populárno-vedeckých osvetových klipov, ako umelecké dielo, ako osvetová vedecko-popularizačná práca v boji proti extrémizmu?!),* až po jeho zbabelé stiahnutie z vlastnej webovej stránky, vyvolalo v spoločnosti zbytočnú a nebezpečnú diskusiu o úlohe a postavení MS, ako verejnoprávnej inštitúcie. Je to hazardné pohrávanie sa s jej krehkým menom. Zdá sa, že autor nedokáže ustrážiť svoje ego a svojím počínom opäť rozdeľuje už nielen vnútromatičnú verejnosť. A dnes očakáva podporu pre svoje konanie... Jeho obhajcovia by si však mali uvedomiť skutočnosť, že negatívne masívne reakcie médií, laickej a odbornej verejnosti vznikli ako dôsledok neprofesionality a nezodpovednosti autora. V konečnom dôsledku sa tak záslužná dobrovoľná a nezastupiteľná práca matičiarov združených na celom Slovensku v miestnych odboroch Matice slovenskej, ocitá v pozornosti širokej verejnosti na vedľajšej koľaji.

8.marca 2017

Jozef Steiner

podpredseda KR MS v Nitre